

Голові разової спеціалізованої  
вченої ради  
в Національному університеті  
«Одеська політехніка»  
доктору наук з державного  
управління, професору  
**Колісніченко Н.М.**

## РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Дуліної Оксани Василівни** на дисертацію **Пушкаренка Сергія Олеговича «Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

### 1. Актуальність теми дисертації

Однією із основних та найважливіших ознак правової, соціальної, демократичної держави є визнання, дотримання і захист життєво важливих для кожної людини прав та свобод. Права людини – наукова категорія, що характеризує правовий статус людини стосовно держави, її інститутів, посадових осіб, міжурядових та міжнародних організацій, політичних груп, можливості й здатності людини в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах. Стан захищеності прав людини є головним показником якості державного устрою, рівня його демократичності, відданості правовим принципам, моральним засадам, загальнолюдським цінностям.

Як свідчить практика, права людини є фундаментальною складовою демократичного суспільства, а забезпечення їх ефективного захисту вимагає дієвих механізмів публічного управління. Тому у сучасних умовах перед державними органами та науковцями постало завдання визначення теоретико-прикладних засад функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління.

Інституційний механізм, як ключовий інструмент захисту прав людини, забезпечує не лише нормативно-правове регулювання, а й ефективну діяльність органів публічної влади, спрямовану на реалізацію, захист та відновлення порушених прав. У цьому контексті важливою є синхронізація національного законодавства з міжнародними стандартами, посилення співпраці з інституціями громадянського суспільства та формування

спеціальних інтернет-платформ для моніторингу забезпечення прав і свобод людини в системі публічного управління.

Виклики сучасності, зокрема збройна агресія, необхідність забезпечення прав у кризових умовах, порушення принципу верховенства права, недотримання прав внутрішньо переміщених осіб, дискримінація та недостатня спроможність національних інституцій, вказують на необхідність удосконалення інституційного механізму. В умовах надання державних онлайн-послуг вкрай актуалізується проблема забезпечення прав і свобод людини, яка пов'язана з цифровою нерівністю та неможливістю реалізувати свої базові права та обов'язки через інформаційно-комунікаційні технології. І саме інституційний механізм захисту прав особи в системі публічного управління є надійною гарантією швидкого, ефективного та об'єктивного перетворення загального поняття "захист прав людини" із теоретичного в практичне.

У цьому контексті дослідження Пушкаренка Сергія Олеговича є вчасним і актуальним, оскільки спрямоване на вирішення ключових проблем у сфері публічного управління щодо захисту прав людини, зокрема у період трансформаційних процесів та інтеграції до європейського правового простору.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка» за темою: «Правове регулювання державотворення соціально-економічних відносин в Україні (2022-2025 рр.)» (ДР №0122U002193), в якому автор як виконавець дослідив теоретичні та емпіричні аспекти формування та функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, а також надав рекомендації щодо його подальшого провадження з урахуванням євроінтеграційних процесів та воєнного стану.

Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні шляхів вирішення проблем у сфері захисту соціально-економічних прав людини через удосконалення інституційного механізму публічного управління на сучасному етапі державотворення.

## **2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій С. О. Пушкаренка дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають стандартам такого виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені коректністю об'єкту та предмету дослідження та узгоджено з метою і завданнями наукового дослідження.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет роботи та методологію дослідження. Розкрито наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічним основам дослідження інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління. Охарактеризовано генезис наукової думки щодо інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління та запропоновано авторське визначення поняття «інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління». Визначено специфічні властивості та функції інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління.

У другому розділі дисертації проаналізовано ключові напрями функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління. Акцентована увага на ролі інституцій, спрямованих на захист прав людини та надана характеристика форм їх практичної діяльності.

Особливий акцент зроблено на тому, що окремі інструменти захисту прав людини можуть використовуватися в кількох механізмах одночасно, що сприяє підвищенню їхньої ефективності в різних умовах. У роботі удосконалено підхід до визначення складових циклу захисту прав людини, де традиційні етапи аналізу, планування, реалізації та контролю доповнено етапами моніторингу, оцінювання та коригування заходів. Такий підхід дозволяє забезпечити більш комплексний і гнучкий механізм реагування на порушення прав людини та адаптацію політики до змін у суспільно-політичних умовах.

У третьому розділі викладено результати дослідження міжнародної та зарубіжної практики функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління у демократичних державах в аспекті її імплементації в Україні. В розділі також запропоновано конкретні пропозиції щодо перспектив модернізації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

Заслуговують на увагу запропоновані прогресивні інструменти трансформації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління України, особливо щодо зміни підходу до розуміння захисту прав людини в проактивному аспекті. Цікавими вбачаються пропозиції щодо запровадження Уповноваженого з прав військовослужбовців та членів їхніх сімей (Військового омбудсмена) як додаткового механізму парламентського контролю, наділеного функціональною самостійністю та незалежністю.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України до такого виду досліджень. Ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються всебічним аналізом значного переліку нормативно-правових актів і наукових джерел з досліджуваної теми, а також, завдяки вдалому застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Для реалізації мети і вирішення завдань дисертаційного дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових методів,

таких як діалектичний метод (для дослідження суперечностей та протиріч щодо поняття, ознак та значення інституційного механізму захисту прав людини як об'єкта публічного управління), герменевтичний метод (для з'ясування нормативно-правових засад формування та функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління). Для розкриття системи й специфіки практичної діяльності інституцій захисту прав людини у сфері публічного управління використано системний метод. Метод абстрагування та узагальнення дозволив виявити перспективи модернізації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління в Україні в контексті євроінтеграційних процесів, а також розглянути сучасні тенденції трансформації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління в Україні. За допомогою методу аналізу та синтезу розкрито генезис наукової думки щодо інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, а також гарантії його реалізації. Структурно-функціональний метод використано для визначення методології дослідження інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління. Компаративістський метод надав змогу проаналізувати зарубіжний досвід формування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління та можливості його імплементації в Україні. Поєднання методів сприяло комплексному аналізу об'єкта дослідження.

Теоретичною основою дисертації є роботи фахівців з теорії публічного управління та адміністрування, теорії держави і права, галузевих юридичних наук. Емпіричну основу дослідження склали Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти України, міжнародні договори, законодавство зарубіжних країн, звітно-аналітичні матеріали та дослідження.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу. Впровадження результатів дисертаційного дослідження в практику діяльності органів публічної влади підтверджено відповідними довідками. Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також – наявність новизни їх наукового доробку.

### **3. Наукова новизна одержаних результатів**

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в дисертаційній роботі отримано нові результати щодо теоретичних і практичних аспектів формування та функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання обґрунтування пропозицій щодо його вдосконалення. У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові й

практичні результати:

вперше:

- обґрунтовано ключові напрямки удосконалення інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління України в сучасних умовах, а саме: забезпечення незалежності органів публічної влади до повноважень яких віднесено захист прав людини; формування належної внутрішньої організації органів публічної влади відповідальних за захист прав людини; наявність достатнього фінансування органів публічної влади до повноважень яких віднесено захист прав людини;

удосконалено:

- концептуальні положення щодо розуміння методології досліджень інституційного механізму захисту прав людини, зокрема сформульовано авторську дефініцію «інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління» як цілісної організаційно-функціональної системи органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів, задіяних у процесі формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, діяльність яких має нормативне підґрунтя та скерованість на виконання функцій держави щодо утвердження і забезпечення прав людини шляхом використання засобів та прийомів, спрямованих на попередження/припинення незаконного посягання на права людини, а також поновлення останніх у разі порушення;

- теоретико-правові підходи щодо розуміння форм практичної діяльності системи суб'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини обумовлені широким спектром їхніх повноважень, а саме контроль за дотриманням прав людини; усунення порушень прав людини; попередження порушень прав людини; інформаційно-просвітницька діяльність та міжсуб'єктна співпраця;

- теоретичні положення про класифікаційний поділ гарантій реалізації інституційного механізму захисту прав людини, зокрема, в системі публічного управління, на підставі характеру суспільних відносин, й виділено з його допомогою політичні, економічні, юридичні та світоглядно-ціннісні гарантії;

набули подальшого розвитку:

- концептуальні положення щодо основних напрямків політики та дій ЄС у сфері прав людини (просування прав людини в усьому світі та захист основних прав людини для громадян ЄС), а також щодо європейських стандартів функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, які включають як загальні засади практичної діяльності щодо захисту прав громадян, так і функціональну специфіку створення та функціонування профільних органів публічної влади;

- визначення ознак гарантій інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління: підтвердження намірів держави щодо забезпечення прав людини як ключової цінності її існування; сутністю є поєднання організаційно-владних дій та індивідуально-вольових щодо формування умов та засобів для підтримання достатнього рівня для результативної практичної діяльності посадових осіб; відображаються у

нормативно-правових актах, в яких визначено економічні, політичні та ідеологічні, юридичні напрямки діяльності держави, які здійснюють безпосередній вплив на захист прав людини;

- наукові уявлення щодо тенденцій трансформації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління в Україні; трансформація ролі та функцій інституцій захисту прав людини шляхом розвитку нових суб'єктів та механізмів їх діяльності для забезпечення більш ефективного та комплексного захисту прав окремих категорій населення; зміна підходу до взаємодії між інституціями захисту прав людини та органами публічного управління в напрямку посиленої координації; напрацювання та впровадження нових інструментів в діяльності органів публічної влади для захисту прав людини, таких як електронні сервіси та онлайн платформи.

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають досить глибоке теоретичне, методичне та емпіричне обґрунтування.

Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць українських і зарубіжних учених та спеціальної наукової літератури з проблем захисту прав людини в системі публічного управління.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження дає змогу дійти висновку про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є обґрунтованими належним чином для даного виду досліджень.

#### **4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях**

Основні результати дисертаційного дослідження автора викладено у 9 працях, серед яких 5 статей у фахових виданнях, 1 стаття в інших виданнях, 3 тези доповідей на конференціях.

Участь у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені МОН України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

#### **5. Значення роботи для науки, практики та суспільства**

Заслуговує на увагу апробація результатів дисертаційного дослідження, які знайшли своє практичне застосування, зокрема в рекомендаціях щодо оптимізації роботи органів публічної влади у сфері захисту прав людини. Ці рекомендації були враховані під час розробки низки заходів у контексті реформування системи публічного управління, а також у ході впровадження проєктів, спрямованих на забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та інших уразливих груп. Зокрема, наукові рекомендації, пропозиції, висновки, отримані в дисертаційному дослідженні, враховані та впроваджені у діяльності Хмельницького відділу Управління Державної міграційної служби України у Вінницькій області (довідка від 12.12.24 № 0537-917/05374-24), Департаменту благоустрою міста Одеської міської ради (довідка від 16.12.24 № 0701/1161), Київського районного суду м. Одеси (довідка від 12.12.24 №2156).

У сукупності отримані Пушкаренко С. О. теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити ефективність та результативність діяльності суб'єктів захисту прав людини у системі публічного управління, що актуалізує значення дисертаційної роботи для суспільства.

## **6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності**

У результаті вивчення дисертаційного дослідження порушень академічної доброчесності не виявлено.

## **7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації**

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. У розділі 1.1 дисертації автором застосовано індивідуальний підхід до аналізу понятійно-категоріального апарату, що включає всі ключові терміни, зазначені в темі дослідження. Проте поняття «інституційний механізм» та «захист прав людини», які вже досить широко досліджені у науковій літературі, викладено надмірно детально. Було б доцільно більше уваги приділити аналізу поняття «інституційний механізм захисту прав людини», що дозволило б не лише скоротити текст розділу, але й глибше розкрити специфіку саме цього напрямку дослідження.

2. У розділах 2.1, 2.2 та 3.2 детально висвітлено роль громадських організацій у забезпеченні прав людини, включаючи їхню діяльність під час воєнного стану, що є важливим елементом роботи. Однак автор міг би доповнити аналіз конкретними прикладами ефективної взаємодії громадських організацій з органами влади в умовах воєнного стану, що дозволило б проілюструвати практичне застосування запропонованих положень.

3. У розділі 3.1 автор аналізує рівень імплементації європейських принципів доброго врядування у сфері захисту прав людини, та пропонує рекомендації до їх впровадження у національну практику. У цьому контексті було б корисно проаналізувати, яким чином ці принципи знайшли своє практичне відображення в реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, зокрема в частині підвищення ефективності роботи органів публічної влади у сфері прав людини.

Незважаючи на вказані дискусійні моменти, зазначені аспекти жодним чином не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження, а лише окреслюють перспективи для подальших наукових пошуків.

## **8. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам**

Дисертаційна робота Пушкаренка Сергія Олеговича «Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе

науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота Пушкаренка Сергія Олеговича на тему: «Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – Пушкаренко Сергій Олегович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

**Офіційний рецензент:**

кандидат юридичних наук, доцент  
доцент кафедри публічного управління та регіоналістики  
Навчально-наукового інституту публічної служби  
та управління Національного університету  
«Одеська політехніка»

Оксана ДУЛІНА

" 3 " березня 2025 р.